

## Ordlista och förkortningar

Syftet med ordlistan är att förklara ord, definitioner och förkortningar. De flesta av dessa förekommer på KNEP hemsidan. Inom psykologi och psykiatri förekommer diskussioner om vissa av definitionerna och en del av dem har ändrats över tid. Längst ned i det här dokumentet hittar du en referenslista. För klinisk diagnostik inom psykiatri i Sverige används huvudsakligen DSM-5 (se ordlistan) en så kallad diagnosmanual.

Attention Deficit/hyperactivity Disorder (ADHD)	Koncentrationssvårigheter, överaktivitet och impulsivitet. Ett varaktigt mönster av bristande uppmärksamhet och/eller hyperaktivitet-impulsivitet som negativt påverkar funktion och utveckling. Tre former: <ol style="list-style-type: none"><li>1. Huvudsakligen uppmärksamhetsstörning (tidigare kallad ADD).</li><li>2. Huvudsakligen hyperaktiv-impulsiv.</li><li>3. Kombinerad.</li></ol> Symtomen förelåg före 12 års ålder och finns inom minst två olika miljöer (ex hemma, i skolan, vid social samvaro med vänner). Symtomen stör eller försämrar funktionsförmågan och kan inte förklaras med psykisk sjukdom eller annan form av psykisk ohälsa (ex depression) <sup>1</sup> . Läs mer på <sup>2</sup> .
Aspergers Syndrom	Ett äldre begrepp, ingår inte längre i DSM-5. Ingår nu i termen autismspektrumtillstånd. Kallas ibland ”högfungerande autism” <sup>3</sup> .

<p>Autism (svensk term) Autismspektrumtillstånd (AST, amerikansk term)</p>	<p>Gemensamt för alla med autism, oberoende av form: tidigt debuterande svåra avvikelser i fråga om ömsesidigt social/kommunikativ interaktion och samtidigt beteendestörningar präglade av stereotypier i motorik och tal samt allmän psykisk rigiditet <sup>3</sup>. Kombination av symtom inom två huvudområden:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Bristande förmåga till social kommunikation och socialt samspel i flera olika sammanhang</li> <li>• Begränsade repetitiva beteenden, intressen och aktiviteter</li> </ul> <p>Symtomen</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. ska ha funnits sedan tidig barndom (men kan bli tydliga först när kraven överstiger den egna förmågan)</li> <li>2. ska begränsa personen socialt/på arbete, i skola eller annat viktigt område.</li> </ol> <p>symtomen ska inte kunna förklaras genom intellektuell funktionsnedsättning <sup>4</sup>. Läs mer på <sup>5</sup>.</p>
Arbetsminne	Förmågan att hålla kvar en viss mängd information i minnet samtidigt som man bearbetar den.
Beteendestörning	Avvikande beteende som är störande eller på annat sätt besvärande för människor i omgivningen utan att kunna räknas som psykisk sjukdom eller uppförandestörning <sup>1</sup> .
Collaborative and Proactive Solutions	Tidigare benämning: Collaborative Problem Solving. Vid användning av denna modell utgår man från att barn och ungdomar kan vara störande och stökiga, inte därför att de är elaka eller trotsiga utan därför att de saknar förmåga och nödvändiga färdigheter (kognitiva, emotionella och motoriska) att klara de situationer och svara mot de krav som de ställs inför i skola och på fritid <sup>1</sup> .
Coping	Följande definition av coping är vanlig i svensk medicin och omvårdnad: Fysisk, psykisk och/eller social förmåga att leva med sjukdom eller funktionshinder. Känslofokuserad coping är inriktad på att hantera de känslor som svårigheterna ger upphov till. Problemfokuserad coping inriktas på att hantera situationen och hindren <sup>1</sup> .
Copingstrategi	En individs eller grups sätt att gripa sig an en uppgift eller ta itu med en svårighet, ett beroende och annat liknande <sup>1</sup> .
DSM-5	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Siffran 5 innebär att det är den senaste versionen från 2013. Den används i hela världen. DSM-5 innehåller diagnoskriterier och statistik gällande psykiska sjukdomar, åkommor och syndrom. DSM-5 är skapad av det amerikanska psykiatrikerförbundet APA, American Psychiatric Association. Det finns en svensk översättning och en MINI-DSM-5 från 2014 <sup>4</sup> .

Developmental Coordination Disorder (DCD)	Se "Motorisk koordinationsstörning"
Egenvård	När en patient får utföra hälso- och sjukvårdsåtgärder i hemmet, antingen själv eller med hjälp någon annan <sup>6</sup> . Vid diabetes innebär detta till exempel att kontrollera glukosvärden, tolka resultatet och vidta lämplig åtgärd. Ta insulin och beräkna dos utifrån gram kolhydrater i maten och kolhydratkvot. Sätta provtagningen och dosvalet av insulin i relation till tid på dygnet, utförd och planerad aktivitet, infektion, säkerhet etc. Egenvård utgör största delen av behandlingen vid diabetes som kräver daglig anpassning till olika livssituationer.
Exekutiva funktioner (EF)	Olika kognitiva funktioner som används för att planera och genomföra medvetna och målstyrda handlingar. Några exempel på viktiga exekutiva funktioner är arbetsminne, uppmärksamhet, flexibilitet och impuls kontroll <sup>7</sup> . Som ett förlopp kan detta beskrivas så här: Att få en ide', att planera den, att utföra planen målinriktat och att under tiden vid behov göra justeringar <sup>8</sup> .
Exekutiva svårigheter	Problem med något av ovanstående så att det dagliga livet allvarligt påverkas.
Följsamhet	Patienters benägenhet att följa en ordination eller en föreskrift <sup>1</sup> .
Förstärkning	<u>Positiv förstärkning</u> är när något tillkommer (exempelvis att få godis) efter ett beteende (exempelvis skrika i affären) vilket leder till att beteendet (skrikandet) sker oftare. <u>Negativ förstärkning</u> är när något tas bort (exempelvis att slippa borsta tänderna) efter ett beteende (exempelvis skrikande) vilket leder till att beteendet (skrikandet) sker oftare.
Försvagning	Försvagning är när ett beteende (exempelvis att berätta för förälder att man glömt ta insulin) följs av något (skäll från föräldern/ständiga telefonsamtal från föräldern) som leder till att beteendet sker mer sällan (att berätta när man missat att utföra något moment i diabetes-egenvården).
Impulskontroll	Förmågan att kontrollera tillfälliga impulser, ingivelser eller starka behov, som kan sätta omdömesförmågan ur spel <sup>1</sup> .
Intelligence Quotient (IQ) - test	Intelligenstest, där många olika verbala och icke-verbala neuropsykologiska funktioner mäts. Befolkningens medelvärde är 100 och cirka 2/3 har IQ mellan 85-115 ("normalbegåvning").

Intellektuella funktioner	”Intelligens”. Beskriver en persons sammantagna kognitiva förmåga <sup>9</sup> . Mäts med så kallat intelligenstest, så kallat IQ (intelligence quotient) – test.
Intellektuell funktionsnedsättning (IF)	<p>Nedsatt intellektuell funktionsförmåga till följd av utvecklingsavvikelse i centrala nervsystemet. Diagnosen, som tidigare benämndes psykisk utvecklingsstörning, graderas från lindrig till mycket svår <sup>1</sup>.</p> <p>Kriterier (något förkortat från kriterierna i DSM 5) <sup>4</sup>:</p> <p>A) Brister i intellektuella funktioner såsom slutledningsförmåga, problemlösning, planering, abstrakt tänkande, omdöme, studieförmåga och förmåga att lära av erfarenheter vilket styrks via såväl klinisk bedömning som via individualiserad, standardiserad intelligenstestning (IQ-test är &lt; 70).</p> <p>B) Brister i anpassning för att klara vardagligt liv och man når inte upp till den åldersmässigt och sociokulturellt förväntade nivån av personligt oberoende och socialt ansvarstagande inom flera livsområden (exempelvis skola, hem, samhälle).</p> <p>C) Avvikelsen ska ha visat sig före 18 års ålder.</p> <p>Läs mer på <sup>10</sup>.</p>
Känsla Av SAMmanhang (KASAM)	I begreppet KASAM ligger fokus på hälsofrämjande faktorer i människors liv, dvs att god hälsa premieras av om en individ kan känna sig delaktig i ett sammanhang som är <i>begripligt, hanterbart och meningsfullt</i> . Begreppet kan användas inom familjen, men också inom en arbetsgrupp på diabetesmottagning eller i skola <sup>11</sup> .
Kognitiv beteendeterapi (KBT)	KBT är ett paraplybegrepp för psykoterapeutiska metoder som bygger på teorier om beteenden och informationsbearbetning. Grundtanken inom KBT är att förändra tanke- och beteendemönster i syfte att bättre kunna hantera känslomässiga, psykologiska, problem. Terapin bygger på uppfattningen att beteenden inte bara är sådant som vi gör, utan även kroppsliga reaktioner och tankeprocesser. Alla beteenden har någon gång lärts in. Att ändra på dem blir då en fråga om att lära om, eller lära sig något nytt. Inom KBT arbetar man främst med det som är aktuellt här och nu. Arbetssättet är strukturerat, handlingsorienterat och tydligt, vad gäller fokus och mål. Klienten får hemuppgifter och får lära sig metoder som hen kan ha nytta av även vid framtida problem <sup>1</sup> .
Kognitiv flexibilitet	Förmågan att skifta mellan olika sätt att reagera eller att vara uppmärksam på flera aspekter av en uppgift eller situation samtidigt. Förmågan att kunna vända och vrida på information, lära av sina misstag och vid behov ändra inställning <sup>12</sup> .

Kognitiva funktioner	Namn på de funktioner som krävs för att förstå, tolka, minnas och arbeta med intryck från omgivningen. Hjärnans kognitiva funktioner samverkar och kan liknas vid en dator som tar in och processar och svarar på information <sup>9</sup> .
Motivational Interviewing (MI) Motiverande samtal	En samtalsmetod som används i rådgivning och behandling för att underlätta motivation och beteendeförändring.
Motorisk koordinationsstörning = Developmental Coordination Disorder (DCD)	Benämning på sådan bristande utveckling av motoriska färdigheter som krävs för att klara det som jämnåriga barn klarar i lek, idrott och skolarbete, som inte beror på allmänt försenad utveckling eller på tydlig neurologisk avvikelse eller svårigheter som kan förklaras av neurologisk sjukdom <sup>4</sup> .
Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF)	Samlingsnamn för utvecklingsrelaterade funktionshinder. Termen inkluderar diagnoserna ADHD, autism, Tourettes syndrom, developmental coordination disorder (DCD), specifika inlärningssvårigheter, språkstörning samt intellektuell funktionsnedsättning <sup>1</sup> .
Obsessive Compulsive Disorder (OCD) = Tvångssyndrom	Former av psykisk ohälsa som yttrar sig i tvångstankar och/eller tvångshandlingar i sådan utsträckning att de skapar betydande problem för personen, är mycket tidskrävande eller hindrar hen från att fungera enligt egna och andras förväntningar <sup>1</sup> .
Psykisk utvecklingsstörning	Se ”Intellektuell funktionsnedsättning”
Samordnad individuell plan (SIP)	Om någon har behov av insatser från både hälso- och sjukvården och socialtjänsten, kan hen få stöd genom en samordnad plan. Planen formas utifrån hens behov och tas fram tillsammans med hen och familjen/andra som hen vill ska närvara. Den individuella planen ska handla om hens behov, styrkor och önskemål, minst lika mycket som stöd och behandling. Syftet med planen är att hen ska få det samordnade stöd och den vård som man har rätt till och behöver <sup>13</sup> .
Specifika inlärningssvårigheter	Svårigheter att tillgodogöra sig skolundervisningen pga svårigheter med läsning, stavning, räkning, läsförståelse eller svårigheter att uttrycka sig i tal och skrift <sup>4</sup> .
Språkstörning	Svårigheter att lära sig och att använda språk (i tal eller skrift) <sup>4</sup> , t ex <ul style="list-style-type: none"> <li>• fonologisk (expressiv) störning - svårt forma språkljud.</li> <li>• pragmatisk (social) störning - svårighet att förstå och anpassa sitt språk.</li> <li>• Stamning.</li> </ul>

Svag teoretisk begåvning	Inlärningssvårigheter kopplade till begränsningar i intellektuella funktioner som inte är tillräckligt stora för att uppfylla kriterier för diagnosen intellektuell funktionsnedsättning. Svag teoretisk begåvning är inte en formell diagnos, men kan utgöra ett hinder i vardagen och kräva stöd i exempelvis skolan.
Tvångssyndrom	Se "Obsessive Compulsive Disorder".
Ångest	Ångest är en känsloreaktion som kroppsligt kan upplevas som spänning, uppladdning, ätstörning eller tryck i kroppen (till exempel i bröstkorgen) och som psykiskt kan variera i styrka från lätt <b>ängslan</b> eller oro till svår ångest i form av stark fruktan, skräck eller panik <sup>1</sup> .

Dokumentansvarig: Ulrika Berg, barnläkare

1. Sveriges psykologförbund. Psykologiguiden. 2021; <https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon>. Accessed January 27, 2021.
2. Habilitering och Hälsa Region Stockholm. ADHD. 2021; <https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/kort-om-funktionsnedsattningar/adhd/>. Accessed Januari 27, 2021.
3. Gillberg C. *ESSENCE. Om ADHD, autism och andra utvecklingsavvikelser*. 1 ed: Natur & Kultur; 2018.
4. American Psychiatric Association. *MINI-D5, diagnostiska kriterier enligt DSM 5*. 5 ed: Stockholm: Pilgrim Press; 2014.
5. Habilitering och Hälsa Region Stockholm. Autism. 2021; <https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/kort-om-funktionsnedsattningar/autism/>. Accessed Januari 27, 2021.
6. Socialstyrelsen. Egenvård. *Samlat Stöd för Patientsäkerhet 2019*; <https://patientsakerhet.socialstyrelsen.se/risker/riskomraden/egenvard>. Accessed Jan 27, 2021.
7. Gioia GA, Isquith PK, Guy SC, Kenworthy L. *BRIEF - Behavior Rating of Executive Function. Professional Manual*. PAR; 2000.
8. Wasserman T, Wasserman LD. Toward an integrated model of executive functioning in children. *Applied neuropsychology Child*. 2013;2(2):88-96.
9. Berk LE. *Child Development*. 8 ed. Illinois State University: Pearson Education; 2009.
10. Habilitering och Hälsa Region Stockholm. Intellektuell funktionsnedsättning. 2021; <https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/kort-om-funktionsnedsattningar/IF/>. Accessed January 27, 2021.
11. Antonovsky A. *Hälsans mysterium*. Natur och Kultur; 1991.
12. Fleischer AV, From K. *Exekutiva funktioner hos barn och unga*. 1 ed. Norge: Studentlitteratur; 2016.
13. Vårdgivarguiden Region Stockholm. Samordnad individuell plan - SIP. 2021; <https://vardgivarguiden.se/kunskapsstod/vardriktlinjer/samordnad-individuell-plan/>. Accessed Januari 27, 2021.